

L'EDUCACIÓ COM A PERSONALITZACIÓ A EMMANUEL MOUNIER: UNA PSICOLOGIA DELS VALORS PER DESPERTAR LA PERSONA

Albert Llorca

Els continguts d'aquest article responen a la ponència que fou exposada el 20 de novembre de 2007, a la Casa de Cultura de Girona, en el marc d'un programa preparat pel Grup Persona i Comunitat de Girona, per divulgar el personalisme d'Emmanuel Mounier.

131

En aquest article, hom vol fer notar la important aportació del pensament personalista d'Emmanuel Mounier per a la comprensió del món actual en els àmbits diversos –malgrat el poc reconeixement que ha tingut- i, en especial, en l'àmbit de l'educació.

Se centra així en el significat de l'educació per a l'ésser humà com a persona, a partir de l'arrel grega de la "paideia", i aprofundint en el creixement personalitzador davant de les dificultats que presenta el món d'avui, diferent però alhora semblant al que Mounier va haver de fer front.

A partir d'una anàlisi succinta dels problemes que l'educació té avui pendents de resoldre, l'article finalitza amb unes propostes orientadores seguint i utilitzant els eixos filosòfopedagògics exposats per Mounier.

Abast i pertinença de l'enfocament personalista en el tema de l'educació

Dos motius importants esperonen aquest estudi. D'una banda, la convicció que l'anàlisi personalista en els diversos àmbits, l'economia, la política, etc; però també en l'educació, obre portes per comprendre el món actual, per situar-nos-hi, per orientar-nos. De fet, el personalisme és profundament una pedagogia, en el sentit més noble del terme. A vegades s'ha dit que a l'obra de Mounier li falta gruix intel·lectual, però el que Mounier volia era el que va fer, a saber: trobar un punt de referència del que significa per a ell ajudar que aparegui, que brolli, la persona com a projecte i praxi humanitzadors en els éssers humans; i no tant vertebrar especulacions intel·lectuals; tot i no defugir-les.

L'altre motiu, lligat al primer, és que l'esfera educativa en l'ésser humà és essencial, és profunda i, per tant, requereix una revisió teòrica i pràctica. Justament l'obra de Mounier va al pèl en aquesta qüestió. Crec que el pensament de Mounier ha fet aportació de moltes coses, entre elles aquesta, i que sincerament han estat poc reconegudes. Més o menys el personalisme ha estat sempre vist com una cosa menor. La veritat és que, des del punt de vista sociològic i en el món intel·lectual i universitari, no ha tingut el ressò que mereix. Però això ja li va passar al mateix Mounier en el seu temps, que va haver de plegar i de deixar la universitat, per culpa del "fred academicisme" de La Sorbona, que ell va qualificar, en el seu moment, de "verí".

Panorama socioeducatiu en el món d'avui i la perspectiva personalista

La "paideia" grega entenia l'educació com una conducció. De fet, el seu significat és aquest: el "paidagogos" era el que conduïa el "paidos", el nen, ("again": conduir el nen). Però tenia un significat, a banda de l'etimologia, de més envergadura des d'un punt de vista més filosòfic i era que es tractava que l'educació, la paideia, atorgués un equipatge cívic, dotat d'eines del saber humà per tal que se sabés moure i situar-se en el món en el qual es trobava i que aquest saber estar en el món es fes a través del creixement interior. El nucli fort estaria en el *creixement de l'ésser humà per dins*.

Des d'aquest punt de vista, una breu ullada al panorama que tenim en el món d'avui ens diu que sovint l'educació o bé es presenta com una mena de reproducció de condicions socials, un procés de socialització ràpid pel qual l'individu es va adaptant a

unes coses que se suposa que han de ser permanents; o be té un altre sentit, un altre vessant, que és el de dir: eduquem donant eines per tal que després l'ésser humà sigui capaç de sobresortir de les condicions en les qual es troba en aquell moment; és a dir, l'educació en termes d'emancipació.

La qüestió de fons, crec jo, és la condició de la persona humana com a ésser complex que justament té una vessant de tipus condicionant. I aquí és fonamental el concepte d'*encarnació* de què parla Mounier: en efecte, l'home és un ésser encarnat, per tant condicionat, tot el que faci ho farà sota condicions, inevitablement; perquè som éssers de carn i os. D'altra banda, l'ésser humà, com a ésser personal, té una vessant creadora i, per tant, pot fer el millor o el pitjor, sota aquestes condicions. Per tant, òbviament, la llibertat és essencial en la persona humana.

Una de les definicions que dóna Mounier de la persona, entre les moltes que qualifica d'aproximacions parcials, diu així: "la persona és el volum total de l'home". Ho diu a la *Revolució personalista i comunitària*, la seva primera obra important, l'any 1932¹. Mounier ens dóna aquí un punt de referència fonamental. I aleshores, introduint-nos en la hipotètica aplicació de la noció de la "paideia" grega ja en el segle XXI, la pregunta que brolla és: com es pot fer l'aprofundiment pedagògic, penetrar en el nucli, fer créixer l'ésser humà des del seu interior, com una mena de volum que va expandint-se?

El problema de l'educació com a comunicació, avui

L'educació, avui, té problemes. Segurament hi ha un esglaó que falla, que és el tema de la comunicació. I la comunicació humana és cabdal en el disseny que fa Mounier sobre la persona.

L'estructura íntima de la persona, com ja sabem, és l'encarnació, la comunicació i la vocació. L'educació de la persona té la triple dimensió: l'amplada, la profunditat i la verticalitat. Avui, l'aprofundiment humà en relació amb els altres sembla que falla. Recuperem dues cites de dos dels sociòlegs més crítics que toquen aspectes més sensibles sobre la comunicació actualment.

El primer és Zygmunt Bauman. Ens diu que la comunicació, les relacions humanes en el món d'avui, que ell qualifica com de "modernitat líquida"², són molt efímeres, per això són líquides; és

¹ MOUNIER, E. *Revolució Personalista y Comunitària*. Barcelona. Ed. Zero, 1975. p. 67.

² BAUMAN, Z. *Modernidad líquida*. México. FCE. 2003. ps. 19-20.

a dir, són poc estables, mòbils, canviants, que llisquen d'alguna manera i, per tant, no són sòlides.

Un altre sociòleg, també d'avui, Richard Senet, va escriure un llibre que titula *La corrosió del caràcter*³. Entre d'altres coses, afirma en aquest llibre que les relacions humanes avui es poden qualificar com "connexions electròniques"⁴, és a dir, més que relacionar-se la gent es "connecta". Vol dir això que són relacions que comprometen poc. Molt connectats però en rigor poc relacionats. El món d'avui seria, si agafem el fil d'aquests dos autors, un món on la relació és relativament fràgil, opaca; és una comunicació que no facilita l'autèntica relació, més aviat la impedeix o la col·lapsa; una relació en la qual les persones aprenen a no posar-se en lloc de l'altra i aprenen a no fer fàcil aquesta relació amb els altres.

El risc de l'educació tramposa: el reduccionisme

L'educació resultant d'aquesta situació sembla que no és capaç de promoure allò abans esmentat, a saber: la interioritat. Aquesta mena de transformació interior resta reduïda, més aviat, en una educació perifèrica, en un quedar bé. I Mounier, d'això, en diria una educació pueril⁵. Quan realment l'educació no toca el moll de l'os de la persona, el que succeeix és que l'educació es fa pueril, pusil·lànim; es fa quelcom superflu, alguna cosa que no afecta el si de la persona i això és com dir que l'ésser humà es vessa cap enfora, s'esgota en els condicionants en els quals està immers. La persona, llavors, no creix per dins.

Hi ha una mena de transformació una mica tramposa en l'educació d'avui, que seria el camí de quedar lligats a aquests condicionants: l'ésser humà resta en mans del que l'envolta i és incapaç d'enfortir-se ell mateix i de posar distància amb els esmentats factors condicionants. Això vol dir també que l'educació és incapaç, llavors, de permetre que l'individu aprengui a autoconduir-se, amb el risc que l'ésser humà quedi sotmès a això que alguns personalistes en diuen "l'autonomia del desig"⁶ –expressió estranya en l'horitzó mental d'altres tipus de pensament. En efecte, des de la

³ SENNET, R. *La corrosión del carácter*. Barcelona. Ed. Anagrama, 2005 (8ª ed.).

⁴ o.c. p. 19.

⁵ MOUNIER, E. *Tratado del carácter*. Salamanca. Obres .Completas. vol. II. Ed. Sígueme, 1993. p. 551.

⁶ RICOEUR, P. *Prévision économique et choix éthique*. (Histoire et Verité). Paris Ed. Du Seuil, 1955. ps. 308-309.

perspectiva personalista, hom constata que en el món actual hi ha un desig de ser autònom; però hom pregunta: autònom de què?; de complir els desitjos, que per si mateixos són quelcom aliè a l'autoritat de la voluntat? No es confon, llavors, voluntat i desig? Els desitjos, quan es magnifiquen, es converteixen en allò que ens condiciona a tots; amb la qual cosa, on és aquesta capacitat d'autoconducció?

I, per últim, hauríem de dir que l'expectativa d'aquest creixement educatiu queda reduït a buscar el benestar material. És a dir, les expectatives del creixement humanitzador queden aleshores en no res; mirem com estem i si tal o qual cosa ens va bé, si anem bé i ens hi trobem bé..., i sembla que ja ho tenim tot.

Mounier, d'això, en diu "la reducció de la vida a la satisfacció" al *Tractat del caràcter*,⁷ que és la seva obra més voluminosa. Es tracta de veure com la psicologia ha de "traduir" o interpretar aquest procés que ell pensa que és fonamental: el de la *personalització*. Segons els sociòlegs més amunt esmentats, en el tema de la comunicació el jo resultant que sembla que es dibuixa en el món d'avui és un jo que no es cultiva perquè la cultura apareix com una mena d'element fàcil que ha de ser producte de consum, i no tant l'esforç de la persona per millorar, per perfeccionar-se.

L'educació com a "personalització" en el pensament d'Emmanuel Mounier

Mounier fa una gran aportació a la pedagogia, malgrat que no ha estat prou reconegut. En efecte, a l'obra de Mounier el fet educatiu és central, i això no és que ho digui ell de si mateix. Qui ho diu és un bon coneixedor del seu pensament i de la seva obra: Paul Ricoeur.

Paul Ricoeur, que fou amic de Mounier en els últims anys -es van conèixer després de la guerra-, establí amb ell un fort vincle d'amistat en l'últim període de la vida de Mounier, que va morir; sens dubte, massa jove. A la mort de Mounier, Ricoeur li dedicà un article titulat *Emmanuel Mounier et une philosophie personaliste*⁸, en el qual afirma que el seu pensament és "una pedagogia de la vida comunitària, lligada a un despertar de la persona". O sigui, que és un tipus de pensament que compromet, que "desperta" la persona.

⁷ MOUNIER, E. *Tratado del carácter*. O.c. p. 559. I també ho diu a la *Revolució Personalista y Comunitària*. o.c. p. 109.

⁸ RICOEUR, P. *Emmanuel Mounier: une philosophie personaliste (Histoire et Vérité)*. Paris. Ed. Du Seuil, 1955. p. 138.

Aquest procés que en poques paraules sintetitza Ricoeur és el que ens porta al tema de la personalització. En el *Tractat del caràcter*, Mounier afirma “La personalitzación es el bien supremo del universo. Es verdad, así mismo, que por no se sabe qué herida se introduce en nosotros un mal del “yo”, del mismo modo que sufrimos un mal de existencia y un mal del tener. El principio que distingue tiende siempre a separar, a romper la unidad universal. Pero la vida personal se fundamenta precisamente sobre la vigilancia en relación al egoísmo”⁹.

Per tant, la personalització és un jo no dividit, és un jo integral, és el jo que configura la persona. I l’egoisme és la separació, és la ruptura de la persona, és la persona foragitada des del jo; i la persona ha d’estar vigilant, ha de tenir una actitud esforçada a no dividir-se, a no cedir a la ruptura que comporta l’egoisme. Per tant, la persona és una tasca, una tasca de compromís, d’harmonització del seu tot integral.

El món de Mounier era diferent del nostre; però segurament menys del que puguem pensar. Avui ens situem a l’època anomenada postmoderna, certament; també anomenada època postindustrial, amb alguns matisos; però, en termes mounierians, no som gaire lluny de la seva època. El que molestava molt Mounier en el seu temps, avui, probablement si visqués, també el molestaria. El problema de l’egocentrisme, de l’egotisme, de l’egoisme, allò que ell en diu l’esperit burgès i que tant l’empipa..., això és igualment vigent en el món actual; el fet de buscar la seguretat, la comoditat, l’efectivitat al preu més barat, etc.; aquestes coses que ell tant critica en la seva època, són les mateixes en el món actual. El problema de fons és avui el mateix.

Per tant, el tema de la ruptura de la persona que aborda Mounier és aplicable perfectament al món d’avui. La persona es trenca quan es distancia de la comunitat. Dit d’altra manera, quan les relacions contractuals en el pla de l’individu i allò que en diem el tot social es fan protagonistes de la vida social, hem trencat la persona. Quan això que en diem el conjunt social es mercantilitza i entrem en les relacions sacralitzades del lliure mercat sense límits, hem entrat en aquesta ruptura de la persona. Quan entrem en aquest dualisme tradicional entre la matèria i l’esperit i diem que l’esperit és el pur i la matèria és l’impur, hem trencat la unitat de la persona. Quan diem que la realitat són els fets, entrem en aquesta via del positivisme i de tots els qui el segueixen, a saber: el pragma-

⁹ *Tratado del carácter*. o.c. p. 568.

tisme, l'utilitarisme, l'emotivisme..., pensaments exitosos d'ençà de la dècada dels anys 50 fins a finals del segle XX. En tots aquests casos..., hem entrat en la ruptura de la persona.

És així que la ruptura de la persona és la temptació egocèntrica¹⁰, és la despreocupació del món. En el fons, som davant d'una ruptura en la qual el món queda allunyat de nosaltres, i se'ns pot fer fins i tot inhòspit. Des del punt de vista de Mounier, encara que el món ens pugui desagradar molt, és el món en el qual som, i tenim l'obligació de plantar-li cara, de fer alguna cosa davant d'ell. No fer-ho seria la posició de la comoditat...; seria dir quelcom així: "el món és dolent i, per tant, no me'l miro"; però la realitat és que hi és, i, a més, l'ésser humà és d'aquest món i no pot fugir-ne.

I en l'àmbit de les relacions humanes, del compromís amb els altres, de tot això, se'n diu "comunitat", la qual és essencial a la persona. Una persona sense comunitat no és una persona. Quan aprofundim en la persona, ens trobem amb la comunitat. Ara bé, la comunitat no és el primer que hem de tractar; sinó que el que hem de tractar primer de tot és la persona. Però el que succeeix és que, quan entrem en el fons de la persona, ens trobem amb la comunitat. Mounier està convençut que en la descripció de l'equipatge humà per ser educat hem de tenir un retrat de la psicologia de l'individu, que és l'estructura íntima de la persona, en la qual hi ha aquesta triplicitat que hem citat: l'encarnació, la vocació i la comunicació.

Des de l'estructura íntima de la persona, hem de teixir aquesta psicologia, que és el camí que hem d'utilitzar per tal d'educar la persona amb valors. Els valors són aquesta mena de motors, de mitjans, pensa Mounier, pels quals l'ésser humà es fa persona, que vol dir que hi accedeix, que la persona és més del que és el seu jo. Mounier es desmarca, i no pot ser d'altra manera, d'acord amb el seu pensament, de tota mena de psicologia que sigui simplement una mena de recopilació de dades fàctiques i, per això, veurem que el caràcter no pot ser allò que diuen els psicòlegs en ús, que són els fills del positivisme. També es desmarca d'una altra mena de teories que entenen que el subjecte humà psicològicament és un retrat que fem amb unes categories determinades que utilitzem per veure tal com es comporta.

¹⁰ MOUNIER, E. *Tratado del carácter*. o.c. p. 572.

I. La persona, un ésser educable

Segons Mounier, la persona és un ésser educable, no és educat encara. És educable perquè és un ésser que està dotat de tal manera que ha de constituir-se, ha de configurar-se. La persona és ésser cap a l'Ésser; això ho diu diverses vegades. És vocació de ser allò que ha de ser. Ho és en la mesura que hi ha en ella allò que la fa persona, que l'obliga a fer-se persona, la pròpia dignitat. La persona no és producte de res, sinó que és quelcom original; i ho és en tant que la singularitat i l'originalitat són intrínseques a cada ésser humà.

Aquest recorregut de l'educabilitat passaria per tres esglaons educatius de la persona.

En el primer esglaó, trobem aquesta persona singular i condicionada, corporal, històrica, des d'on ha de personalitzar i ha de constituir lliurement la seva pròpia identitat.

El segon esglaó d'aquest procés educatiu: aquesta unitat integral, narrativa, aquesta persona encarnada que es va fent i que es va constituint ha de créixer, ha de "despertar", en expressió pròpia de Mounier. *Despertar* vol dir que la persona no pot ser la suma de qualitats en un moment determinat. No és pas una acumulació dels seus condicionants; sinó l'impuls que surt per damunt d'aquests condicionants. El nom que li escau és la personalització.

En *El Personalisme*, a la qüestió sobre "a qui correspon l'educació del nen?", Mounier respondrà amb una altra pregunta: "quin és el seu objectiu? No és pas *fer* sinó *despertar* persones. Per definició, una persona se suscita per invocació, no es fabrica per domesticació. L'educació no pot tenir com a fi emmotllar el nen al conformisme d'un medi familiar, social o estatal, ni es redueix a adaptar-lo a la funció o al paper que d'adult jugarà"¹¹.

Tan poc educatiu i immoral és, per tant, esclafar-lo com dir-li: "quan siguis gran ja ho aprendràs, això, llavors ja entendràs les coses que has de fer, ara no cal". A parer de Mounier, això és abdicar de la funció essencial de l'educació, que és conduir, que és marcar allò que, si ho segueix, li permetrà dotar-se interiorment i, després, quan sigui gran, ja sabrà el que ha de fer. Ja ningú li ho haurà de dir; però si en aquest tram no l'acompanyem, si no fem de "paidogogos", ben segur que es perdrà i no trobarà el camí.

El tercer esglaó: la persona, ara ja com a educand, va teixint-se, va teixint la seva identitat, allunyada, això sí -i Mounier ho

¹¹ MOUNIER, E. *Le personalisme*. Paris. PUF, 2001 (17^a ed.). p. 84.

repeteix molt-, de tot allistament; o sigui, dient-ho amb paraules nostres, de tot “adoctrinament”. Educar no és adoctrinar, no és manipular, no és ideologitzar...; és empènyer perquè l'ésser humà es doti d'allò que necessita. Però mai l'educació no ha de caure en aquesta mena d'adoctrinament, perquè l'adoctrinament és una de les formes de debilitar el procés educatiu. És justament el contrari de personalitzar; precisament allò que ell pretén i demana.¹²

II. El personalisme com a psicologia personalitzadora: educar el caràcter

L'educació no ha de ser conformista, no ha d'admetre cap mena d'abús humà, ha de fonamentar el creixement amb la relació entre les persones, i ha de ser el camí de l'esperança, terme que és també fonamental per a Mounier i per a tots els personalistes de l'època; per exemple, Gabriel Marcel, que dedicà nombroses pàgines al tema de l'esperança. L'esperança no és el desig, l'esperança és el que ha de donar sentit a aquest procés de personalització. Quedar-se amb el desig és falta d'esperança; perquè, en el fons, és dir: “jo em quedo aquí perquè ja hi estic bé i, per tant, ja no continuo”. Aquest és un dels problemes que tenim en l'educació del món d'avui. Metafòricament parlant, Plató en deia “voler romandre a tota costa a la cova”. En efecte, els desitjos manen molt, i sovint això de l'esperança sona, fins i tot, malament, queda “lleig” parlar-ne avui.

Per tant, què és educar? És ajudar, proposar, promoure, oferir; però no és, en absolut, abandonar. En *El Manifest al servei del personalisme*, afirma Mounier “L'activitat de la persona és llibertat i conversió en la unitat d'un objectiu i d'una fe. En la mesura que una educació fundada sobre la persona no pot ser totalitària, és a dir, materialment extrínseca i violentadora, no pot ser sinó total. L'educació interessa a l'home tot sencer, a la seva concepció i a la seva actitud davant la vida. I en aquesta perspectiva hom no pot concebre una educació neutra.”¹³ L'educació, per a Mounier, té com a tasca fonamental treballar per a l'home de manera activa i combativa, i el seu punt de referència és el “caràcter” o estructura psicològica personalitzadora –“metapsicològica”, diu Mounier– central: “Mi caràcter no es lo que yo soy –o sigui, és més que la

¹² MOUNIER, E. *Tratado del carácter*, o.c. i, p. 587.

¹³ *Manifeste au service du personalisme*. o.c. Paris. Ed. Du Seuil, 1961. Versió electrònica de Pierre Palpant, p. 61.

suma dels condicionants- , en el sentido de que una instantánea psicológica pudiera fijar todas mis determinaciones caducas, todos mis rasgos ya surcados. Es la forma de un movimiento dirigido hacia un futuro y consagrado a un ser más. Es lo que puedo ser; más que lo que soy: mis disponibilidades, más que mis haberes; las esperanzas que dejo abiertas, más que las realizaciones que he depositado”¹⁴

L’educació neutra pot ser positiva o negativa. En el sentit positiu: no adoctrinar, no entrem en manipulacions ideològiques. En sentit negatiu: deixar que el nen faci el que pugui, prengui el que li sembli, abandonar-lo; coses com “no li diguem segons què, no fos cas que el condicionem”. Ah! I, si no li diem res, no el condicionem? Aquest és un neutralisme enganyós i perjudicial perquè no hi ha filtre, no hi ha ajuda i defensa contra la no-educació, contra qualsevol manipulació. Senzillament, el que succeeix és que el nen no es dota d’eines per entendre el que li està succeint, simplement perquè ningú li ho fa veure.

En *El Personalisme*, Mounier ens diu el següent: “L’experiència primitiva de la persona és l’experiència de la segona persona. El tu, i en ell el *nosaltres*, precedeix el jo, o almenys l’acompanya... Quan la comunicació es rebaixa o es corromp, jo mateix em perdo profundament: totes les bogeries indiquen un fracàs de la relació amb l’altre - alter es torna alienus -, jo esdevinc, a la vegada, estrany a mi mateix, anihilat. Quasi hom diria que només existeixo en la mesura que existeixo per a l’altre i, en última instància, ésser és estimar”¹⁵. La força de l’estimació està en aquesta relació amb el tu; si el tu no hi és, jo no sé ben bé què és el que sóc.

En última instància, l’educació té a veure amb allò que en diríem el misteri de la persona, el misteri de l’educador i el misteri de l’educand. És a dir, la persona no és perfectament clarificable, com si en poguéssim fer una radiografia. La persona, en última instància, és un misteri i, per tant, l’educació és un procés al qual hem d’apropar-nos el màxim perquè la persona educand tregui de si allò que n’ha de treure; l’educació és llibertat. Si no hi ha llibertat i respecte al misteri de la persona, l’educació es perd.

¹⁴ o.c., p. 65.

¹⁵ MOUNIER, E. *Le personalisme*. o.c., p. 34.

Vies educatives del personalisme

El personalisme és un tipus de pensament que probablement avui té més validesa fins i tot que en èpoques passades, perquè en aquestes èpoques hi havia teories més mediàtiques i no van deixar veure la importància del personalisme en tots els terrenys...; també en l'educació. Aquests determinats tipus de teories o filosofies que van dominar en els anys 60, 70 i fins a mitjan dels 80, avui han perdut relativament força prestigi. És el cas del marxisme, per exemple, o del positivisme, del neopositivisme, de l'utilitarisme, del pragmatisme.

En canvi, el personalisme permet fer un retrat força ajustat d'aquest món. A més del que hem dit, segons l'antropòleg Stephen Bertman, vivim en la cultura de "l'ara mateix"¹⁶, les coses han de ser ràpides, els desitjos s'han de complir de manera immediata. El benestar material ha donat presses per a la satisfacció dels desigs.

No ens resulta anecdòtic que aquestes consideracions les faci ja Mounier l'any 1932, en la *Revolució personalista i comunitària*. Cal preguntar-se –pensa Mounier en aquell moment- si el benestar material donarà com a resultat un tipus de civilització en el qual les persones realment emergeixin i la gent creixi, o bé farà una altra cosa, que és gronxar-se en aquest benestar material i d'aquí ja no saber-ne sortir¹⁷. Si Mounier veiés el món d'avui, m'inclino a pensar que no tindria dubtes a quina de les dues alternatives que ell es plantejava com a possibles en aquell moment hem anat a parar.

Tots aquests condicionants certament resulten pocs educatius, poc fiables per als infants, ja que el fet que allò que implica el domini de la immediatesa i de l'utilitarisme és rebutjar qualsevol mena d'experiència interior del creixement personal. No reconeix la importància del que significa entendre els lligams cap al passat –sabent agrair el que ens ha ajudat, i distanciant-nos del que ens deshumanitza-, no entén gaire el món en el qual són, perquè històricament els esdeveniments van lliscant, perquè han propiciat una manera de viure i ser segons la qual el pas del temps no sig-

¹⁶ BERTMAN, S. *Hiperculture: The Human Cost of Speed*. Wesport: Praeger Publishers, 1998. Obra citada per Zygmunt Bauman a *Els reptes de l'educació en la modernitat líquida*. Barcelona, Ed. Arcàdia s.l., 2007, p. 5.

¹⁷ *Revolución Personalista y Comunitaria*. o.c., p. 324.

nifica gaire cosa; el que importa és només el moment present, allò que Carlos Díaz en diu “l’actualisme”¹⁸.

Una triple proposta a mena de conclusió

Assenyalarem **tres propostes** orientadores per afrontar el món actual educatiu:

La primera, essent fidels a Mounier, serà **enfortir la dimensió de la persona**. D’una banda, es tractaria de no acceptar aquesta mena d’absolutització del relativisme social i cultural. La societat i les cultures òbviament són múltiples, són diverses; però la persona no pot estar absolutament sotmesa a aquest tipus de circumstàncies. La “humanitat” és única, és la de l’èsser humà com a persona.

Resulta gratificant saber que aquesta mena d’anàlisi en els anys 30, i no dins del personalisme pròpiament, ja les havia fet un dels pensadors de més envergadura del segle XX i del qual, d’altra banda, mai no s’ha parlat gaire en aquesta vessant, i que es deia Edmund Husserl. Ell va donar conferències, que després es van publicar¹⁹, sobre el tema de la humanitat, sobre la pèrdua de la persona en una època trasbalsada i que Hannah Arendt qualificà com a “temps foscos”. Husserl era suficientment lúcid per adonar-se que un món en el qual la persona és desconeguda, és oblidada..., és un món que va malament, un món que certament està “malalt”. Ho diu en els anys 37-38; ell era jueu i, per tant, ja suposava el que se’n podia esperar.

El fet de parlar de la malaltia de la civilització occidental també ho fa Mounier. La *Revolució personalista i comunitària* també parla de les “malalties” que el món té en aquell moment²⁰. Diu que n’hi ha tres: el món liberal burgès i els valors que l’acompanyen, màxim benefici, mínims costos, egoisme, passar-ho bé, seguretat... I les altres dues malalties són el feixisme i el comunisme. Tres malalties greus, en efecte. Però, on és la persona? Ha desaparegut; senzillament, no hi ha persona. Avui aquest plantejament no el podem fer així, afortunadament no hi ha els dos extrems violents

¹⁸ DÍAZ C. *¿Qué és el personalismo comunitario?* Madrid. Fundación Emmanuel Mounier. Col. Persona, p. 20. L’actualisme pressuposa el jo sense identitat, que era representat a l’època de Mounier pel mateix Sartre.

¹⁹ HUSSERL, E. *La filosofía como ciencia estricta*. Buenos Aires. Ed. Nova, 1973. p. 136 (*La filosofía en la crisis de la humanidad europea*.) Obra on es recullen reflexions del filòsof txec sobre el camí de la humanitat occidental en clau propera al personalisme.

²⁰ *Revolución Personalista y Comunitaria*. o.c., p. 67.

esmentats d'aquella època –feixisme i comunisme-; però la primera “malaltia” sí que la tenim i, per tant, “l’oblit de la persona” sí que hi és.

Segona proposta: **detectar i denunciar aquella mena de patrons antropològicopedagògics que condueixen a la despersonalització**, que eviten o dificulten aquest procés educatiu o personalitzador. N’assenyalaré tres:

El primer, la psicologització de l’educació, que vol dir absolutitzar els clixés psicopedagògics quan parlem d’educació, del món de l’oci, especialment en l’esfera dels infants i dels adolescents. Sovint és molt intensiva aquesta tendència psicologitzadora en la nostra època, la qual cosa contribueix a fomentar l’educació a mena d’oferta de mercantilisme elevat a l’enèsima potència.

Això fa que, en segon lloc, banalitzem la diversió com a forma d’oci –d’altra banda, necessària-, i fins i tot que la barregem amb l’educació. I quan barregem massa l’educació i la diversió arriba un moment en què hom genera actituds com: “l’esforç, per què cal?... el coneixement, per què cal?”. El problema aquí rau en el fet que es promociona allò que sigui còmode, fàcil, immediat, etc. I podem caure en un abaratiment del que significa el procés educatiu.

I, en tercer lloc, hi ha una **excessiva dependència de l’educació respecte a la mecànica social –econòmica, política, cultural**. I aquest és un mal no petit: hi ha, en general, una concepció “instrumentalista” de l’educació, que se sol “definir” en termes d’“utilitat econòmica” –d’obtenció de “resultats” obtinguts, o de percentatge “d’aprovat”, que a vegades és el que oficialment sembla importar més-, de “democratització” i/o estabilitat política, de “cohesió sociocultural”...; la qual cosa és una part de la veritat educativa, però no “la” veritat central de l’educació de la persona humana. Les conseqüències negatives que se’n deriven en la realitat quotidiana del fet educatiu són més de les que les institucions estan disposades a admetre.

En aquest sentit, els *professionals de l’ensenyament* –expressió substituïda ara per l’ús quasi exclusiu “d’educadors”- estem una mica cansats en els últims anys de com es “cotitza” l’educació, a saber: quantes lleis i decrets en surten!; fins al punt que no és fàcil recordar-les totes; quants plans surten contínuament! -actualment ja en tenim un altre per a l’educació secundària obligatòria i per al batxillerat i així successivament- i sempre en la mateixa direcció, a saber: fer-ho tot més fàcil, més còmode, més barat, a fi d’evitar el “fracàs”, paraula maleïda, perquè és el “negatiu” d’aquesta visió

frívola i perifèrica de l'educació d'aparador que avui pesa sobre els nostres infants i adolescents.

Per acabar, caldrà mantenir – tercera proposta- **la confiança i l'esperança en la persona**, i no tant en les institucions. Se li ha criticat a Mounier que no aterra en les institucions²¹. Ell considera que en la mesura que la institució s'allunya de la persona, de què ens serveix? Considera que l'Estat té alguna cosa a fer en l'educació, i tant!; com posar els seus recursos al servei de l'educació de la persona, garantir l'educació personalitzadora per a tothom i controlar programes i aprenentatges; però el que no ha de fer l'Estat és “rentar” cervells... ni deixar –per omissió- que altres instàncies els “rentin”. Ni l'Estat ni ningú; tampoc la família²². Perquè l'ésser humà, l'infant, la criatura, és una persona i no és cap propietat de ningú; no ho és de l'Estat però tampoc de la família ni de cap tipus d'entitat col·lectiva de cap mena.

L'educació ha d'anar a parar a un procés d'ajudar a emergir, despertar, “desocultar” –es fa present aquí la noció grega de la veritat com “aletheia” o *destapament, recolzador de la “paiedia”* esmentada a l'inici d'aquest article-, aprofundir, fer sortir la “personèitat” de la persona. Cal saber fer-ho, cal saber “tocar les tecles” que permetin aquest aprofundiment. Cal fer reflexionar, cal donar coneixements, orientacions. De regles precises, estrictes, potser no n'hi ha; però tothom entén perfectament què vol dir quan es tracta de fer pensar, fer reflexionar, generar la creativitat, fer que la llibertat de l'individu ajudi que es vagi fent aquest procés madurador. L'educació ha de dotar, ha de ser dotadora de la persona educand –i diem bé, no de l'individu- amb eines intel·lectuals i emocionals. Ara està de moda parlar de “l'educació emocional”, que en el fons vol dir que la formació humana sencera, total, d'autoconducció de la persona, implica elements intel·lectuals i emocionals i tots han d'anar a l'hora –cosa que, d'altra banda, el pensament personalista afirma des de fa dècades-; és a dir, l'educació de la persona ha d'estar al servei del que la persona requereix per “créixer” –desenvolupant sentiments i actituds saludables, pensaments compartibles, desigs raonables-; no només al servei dels desigs individuals.

²¹ RICOEUR, P. *Mounier i Esprit, al mig del segle XX* (Comprendre. 2002/1. Any IV. Revista Catalana de Filosofia. Trad. Albert Llorca. p. 5) Article -dels últims articles publicats per Paul Ricoeur i que dedica a Emmanuel- el pensador de Valence es fa ressò d'aquesta acusació, i recorda a aquells qui el critiquen el plànol críticocivilitzador en el que qual se situava Mounier. Sense aquesta consideració, pensa Ricoeur, hom cauria en una actitud anacrònica i arrogant, a l'hora de jutjar Mounier.

²² *Manifeste au service du personalisme*. o.c., p. 63.

El valor primordial és la persona

Acabem amb les paraules de Mounier a la *Revolució personalista i comunitària*, per retornar a l'inici de l'exposició:

“El valor humano primordial es la persona; la comunidad no es otra cosa que la armonía final de las personas; no podríamos construirla contra ellas o incluso sin ellas, solamente la alcanzaremos por ellas y su culminación [...] Una primera zona de seguridad deberá envolver la educación del niño. Las colectividades totalitarias sentirán la tentación de conformarle con arreglo al cánon de su metafísica oficial... Contra la educación liberal reivindicaremos la necesidad de una jerarquía de los valores y de una elección. Pero esa jerarquía y esa elección es cosa privada de la persona, no teniendo el estado otro deber que ponerse a su servicio y ayudarla materialmente, y sobre todo modestamente, con sus médicos, sus psicólogos, sus orientadores profesionales, a desarrollar sus datos singulares”²³.

L'educació de la persona és, sens dubte, per a Mounier, la tasca excelsa i, per això, privativa, de la intimitat i dignitat singular i alhora transcendent que cada persona ha de teixir en el seu si.

Abstract

 145

The aim of this article is to point out, despite the scarce acknowledgement he has received, of the outstanding contribution of Emmanuel Mounier's personal thought to the understanding of today's world in a range of fields, especially in the education sphere.

He focuses on the meaning of education for the human being as a person, from the greek root of “paideia”, and the personal growth when facing the hardships the present world shows, different but, at the same time, similar to the one Mounier had to cop with.

From a concise analysis of the unresolved problems that education still suffers, the article ends with some guiding proposals following and using the philosophical-pedagogical axes put forward by Mounier.

²³ *Revolución Personalista y Comunitaria*. o.c., p. 325-326.